

УДК 340.12:004.8:342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/cuj-2026-1-15>**Пікуля Тетяна Олександрівна**

кандидат юридичних наук, доцент,  
професор кафедри теоретичної юриспруденції  
Київського національного економічного університету  
імені Вадима Гетьмана  
Scopus Author ID: 59181010600  
ResearcherID: I-2128-2018  
ORCID: 0000-0003-0430-3255



## ТРАНСФОРМАЦІЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ АЛГОРИТМІЧНОГО ВРЯДУВАННЯ

*У статті здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз антропоцентричної моделі юридичної відповідальності в умовах цифрової трансформації публічного управління та активного впровадження алгоритмічного врядування. Обґрунтовується теза про те, що класичні доктринальні підходи до юридичної відповідальності, засновані на виключному визнанні людини єдиним суб'єктом правової волі, контролю та вини, дедалі частіше виявляються обмеженими в умовах використання автономних алгоритмічних систем і технологій штучного інтелекту.*

*Показано, що алгоритмічне врядування формує нову соціотехнічну реальність, у межах якої юридично значущі управлінські рішення ухвалюються на основі складної взаємодії людини, даних і автоматизованих алгоритмів. У таких умовах ускладнюється застосування традиційних правових категорій, зокрема причинно-наслідкового зв'язку, вини та персоналізації юридичної відповідальності. Наголошено, що шкода або неправомірні наслідки можуть виникати не внаслідок безпосередньої дії конкретної особи, а як результат функціонування системи загалом.*

*Особливу увагу приділено феномену «розмитой» та розподіленої відповідальності, який є характерним для алгоритмічних систем публічного управління. Доведено, що спроби зберегти виключно антропоцентричний підхід шляхом формального покладення відповідальності на розробників, операторів або посадових осіб не завжди забезпечують ані ефективний захист прав людини, ані належний рівень правової визначеності.*

*Обґрунтовано необхідність трансформації антропоцентричної моделі юридичної відповідальності шляхом її доповнення системними, інституційними та ризик-орієнтованими підходами. Запропоновано розглядати юридичну відповідальність у сфері алгоритмічного врядування як багаторівневу правову конструкцію, що поєднує індивідуальну відповідальність суб'єктів із механізмами організаційної, процедурної та нормативної підзвітності. Зроблено висновок, що така трансформація є необхідною умовою забезпечення верховенства права, захисту прав людини та ефективного публічного контролю у цифрову епоху.*

**Ключові слова:** юридична відповідальність, антропоцентрична модель, алгоритмічне врядування, штучний інтелект, автономні системи, цифрове публічне управління, трансформація права.

### **Pikulya T. O. Transformation of the anthropocentric model of legal liability in the context of algorithmic governance**

*The article presents a comprehensive theoretical and legal analysis of the anthropocentric model of legal liability in the context of digital transformation of public administration and the growing implementation of algorithmic governance. It substantiates the argument that classical doctrinal approaches to legal liability, which are based on the exclusive recognition of humans as the sole subjects of legal will, control, and fault, are increasingly limited in conditions where autonomous algorithmic systems and artificial intelligence technologies play a decisive role in decision-making processes.*

*It is demonstrated that algorithmic governance creates a new socio-technical reality in which legally significant public decisions are generated through complex interactions between human actors, data infrastructures, and automated algorithms. Under such circumstances, the application of traditional legal categories – such as causation, fault, and individual attribution of liability – becomes highly problematic. The article emphasizes that harm or unlawful outcomes may arise not from the direct actions of a particular individual but from the functioning of the system as a whole.*

© Пікуля Т. О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

*Special attention is paid to the phenomenon of “diffused” and distributed liability, which is inherent in algorithmic systems of public governance. The study argues that attempts to preserve a purely anthropocentric approach by formally assigning liability to developers, operators, or public officials often fail to ensure effective human rights protection or an adequate level of legal certainty. This reveals a structural gap between classical legal doctrine and contemporary technological realities.*

*The article substantiates the need to transform the anthropocentric model of legal liability by integrating it with systemic, institutional, and risk-based regulatory approaches. Legal liability in the context of algorithmic governance is proposed to be understood as a multi-level legal construct that combines individual liability with organizational, procedural, and regulatory accountability mechanisms. It is concluded that such a transformation is a necessary prerequisite for safeguarding the rule of law, protecting human rights, and ensuring effective public oversight in the digital age.*

**Key words:** legal liability, anthropocentric model, algorithmic governance, artificial intelligence, autonomous systems, digital public administration, transformation of law.

**Вступ.** Цифрова трансформація держави та публічного управління, що супроводжується активним упровадженням алгоритмічних систем ухвалення рішень і автономних технологій штучного інтелекту, зумовлює докорінні зміни у функціонуванні правових інститутів. Одним із найбільш уразливих до таких змін є інститут юридичної відповідальності, який у класичній доктрині ґрунтується на антропоцентричній парадигмі, тобто на визнанні людини єдиним носієм волі, свідомості та правової відповідальності [1].

Антропоцентрична модель юридичної відповідальності історично формувалася в умовах, коли всі юридично значущі рішення могли бути безпосередньо віднесені до дій або бездіяльності конкретної фізичної чи юридичної особи. Саме людина розглядалася як центральний суб'єкт права, здатний усвідомлювати наслідки власної поведінки, контролювати її та нести за неї відповідальність. Технічні засоби при цьому виступали лише інструментами реалізації людської волі, не маючи самостійного нормативного значення [2, с. 41–43; 3].

Однак у сучасних умовах алгоритмічного врядування така конструкція дедалі частіше виявляється недостатньою. Алгоритмічні системи, що використовуються у сфері публічного адміністрування, соціального забезпечення, фінансового моніторингу, правоохоронної діяльності та судочинства, здатні здійснювати складну обробку даних, формувати рекомендації або навіть ухвалювати рішення без прямого людського втручання. Це призводить до ситуацій, у яких негативні правові наслідки виникають у результаті функціонування складної соціотехнічної системи, а не волевиявлення конкретної особи [4].

У такому контексті постає низка фундаментальних правових питань: хто має нести юридичну відповідальність за шкоду, спричинену алгоритмічним рішенням; яким чином установлювати вину та причинно-наслідковий зв'язок; чи зберігає свою релевантність класичний підхід до персоналізації відповідальності. Відповіді на ці питання неможливі без переосмислення антропоцентричної моделі юридичної відповідальності та її адаптації до реалій цифрового врядування.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах євроінтеграційного курсу України та поступової гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу. Європейські ініціативи у сфері регулювання штучного інтелекту, зокрема ризик-орієнтований підхід до відповідальності та підзвітності, свідчать про відхід від виключно антропоцентричного розуміння юридичної відповідальності без формального надання алгоритмам правосуб'єктності [5, с. 6–9].

**Метою статті** є комплексний теоретико-правовий аналіз обмеженості антропоцентричної моделі юридичної відповідальності та обґрунтування необхідності її трансформації в умовах алгоритмічного врядування. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

1. З'ясувати доктринальні засади антропоцентричної моделі юридичної відповідальності.

2. Проаналізувати вплив алгоритмічного врядування на класичні уявлення про суб'єкта, вину та контроль.

3. Окреслити основні напрями трансформації юридичної відповідальності в умовах використання автономних систем штучного інтелекту.

Наукова новизна дослідження полягає у формулюванні підходу до юридичної відповідальності як системної та багаторівневої правової конструкції, що поєднує антропоцентричні засади з інституційними механізмами підзвітності у цифровому публічному управлінні.

**Матеріали та методи.** Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових, філософсько-правових і спеціально-юридичних методів пізнання, що забезпечують комплексний аналіз трансформації юридичної відповідальності в умовах алгоритмічного врядування.

Ключовим є діалектичний метод, який застосовується для дослідження розвитку антропоцентричної моделі юридичної відповідальності, виявлення її внутрішніх суперечностей та закономірностей еволюції під впливом цифрових технологій. Зазначений метод дає змогу розглядати юридичну відповідальність як динамічний правовий інститут, що змінюється разом із соціальними та технологічними умовами.

Формально-юридичний метод використано для аналізу чинних і проєктних нормативних актів у сфері регулювання штучного інтелекту та алгоритмічного врядування, а також для дослідження традиційних юридичних конструкцій вини, причинного зв'язку та суб'єкта відповідальності. Застосування цього методу дає змогу виявити обмеження позитивно-правових механізмів у ситуаціях, коли рішення ухвалюються автоматизованими системами.

Порівняльно-правовий метод дає змогу зіставити національні та європейські підходи до проблеми юридичної відповідальності за використання алгоритмічних систем, а також порівняти класичні антропоцентричні доктрини із сучасними концепціями розподіленої та системної відповідальності. Це дає змогу окреслити потенційні напрями розвитку національного законодавства.

Системний і структурно-функціональний методи застосовуються для аналізу алгоритмічного врядування як складної соціотехнічної системи, у межах якої взаємодіють люди, інститути та технологічні компоненти. У такому підході юридична відповідальність розглядається не як ізольований інститут, а як елемент ширшої системи підзвітності та контролю.

Емпіричну основу дослідження становлять наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів у галузі теорії права, філософії права, цифрового врядування, а також аналітичні документи міжнародних організацій та інституцій Європейського Союзу, присвячені регулюванню штучного інтелекту.

**Результати.** Антропоцентрична модель юридичної відповідальності історично ґрунтується на уявленні про людину як єдиний центр правового регулювання, здатний до усвідомленого волевиявлення, контролю власної поведінки та передбачення її наслідків. Саме ці характеристики в класичній теорії права слугують підставою для встановлення вини як ключового елемента юридичної відповідальності [2, с. 41–44]. У межах цієї парадигми будь-які технічні засоби або інструменти розглядаються як об'єкти, що не мають самостійного значення для кваліфікації правопорушення.

Однак навіть у традиційних правових системах антропоцентрична модель не була абсолютно універсальною. Уже в індустріальну епоху право стикалося з феноменом опосередкованої відповідальності, зокрема у сфері відповідальності за діяльність джерел підвищеної небезпеки. Проте в таких випадках зберігався чіткий зв'язок між технічним засобом і суб'єктом, який здійснював контроль над ним.

У цифрову епоху цей зв'язок поступово втрачає однозначність. Автономні алгоритмічні системи здатні функціонувати на основі машинного навчання, адаптуватися до нових даних і формувати результати, які не можуть бути безпосередньо виведені з початкових інструкцій розробника. У таких умовах антропоцентрична модель відповідальності стикається з концептуальними обмеженнями, оскільки не враховує системний характер прийняття рішень [3, с. 506–509].

Однією з ключових проблем трансформації юридичної відповідальності в умовах алгоритмічного врядування є встановлення вини. Класичне праворозуміння виходить із того, що вина є психічним ставленням особи до власної поведінки та її наслідків. Проте алгоритмічні системи не мають психіки й не здатні до моральної оцінки своїх дій [2, с. 52–54].

У результаті відповідальність намагаються «повернути» людині шляхом покладення

її на розробника алгоритму або на суб'єкта, який ухвалив рішення про його використання. Водночас наукові дослідження показують, що причинно-наслідковий зв'язок між діями конкретної особи та результатом роботи автономної системи часто є непрямим і багатоступеневим [6]. Це знижує ефективність традиційних механізмів притягнення до відповідальності.

У таких умовах дедалі більшого поширення набувають підходи, що відмовляються від індивідуалізованого розуміння вини на користь концепцій об'єктивної та ризик-орієнтованої відповідальності. Юридична відповідальність у цьому разі виконує не так каральну, як превентивну та компенсаторну функції.

Аналіз сучасних доктринальних підходів свідчить про формування концепції розподіленої юридичної відповідальності, яка виходить за межі класичного антропоцентризму. У межах цієї концепції відповідальність розглядається як властивість системи загалом, а не виключно окремого суб'єкта [3, с. 512–515].

Такий підхід передбачає розмежування рівнів відповідальності: індивідуального (посадові особи, оператори), організаційного (установи, компанії), а також нормативного (держава як регулятор). Кожен із цих рівнів виконує власну функцію у забезпеченні правомірного використання алгоритмічних систем [7, с. 10–13].

У цьому контексті особливе значення має європейський підхід до регулювання штучного інтелекту, який відмовляється від ідеї правосуб'єктності алгоритмів, але водночас запроваджує обов'язки щодо прозорості, людського нагляду та управління ризиками [8, с. 6–9]. Це свідчить про поступовий перехід від антропоцентричної до системно-інституційної моделі відповідальності.

Трансформація антропоцентричної моделі юридичної відповідальності має принципове значення для функціонування сучасної держави. Збереження виключно персоналізованого підходу до відповідальності в умовах алгоритмічного врядування створює ризики формального дотримання закону без реального захисту прав людини [4, с. 22–24].

Натомість системний підхід до відповідальності дає змогу розглядати алгоритмічне врядування як об'єкт комплексного правового

регулювання, у межах якого юридична відповідальність виконує гарантійну, превентивну та компенсаторну функції. Така трансформація не заперечує антропоцентричні засади права, але адаптує їх до нових соціотехнічних реалій.

**Висновки.** Узагальнення результатів проведеного дослідження дає підстави констатувати, що цифрова трансформація публічного управління та впровадження алгоритмічного врядування зумовлюють глибоку еволюцію інституту юридичної відповідальності. Антропоцентрична модель, яка історично ґрунтувалася на визнанні людини єдиним носієм правової волі, свідомості та вини, виявляється концептуально обмеженою в умовах, коли юридично значущі рішення формуються в межах складних соціотехнічних систем.

Алгоритмічне врядування змінює структуру причинно-наслідкових зв'язків і механізмів контролю: правові наслідки дедалі частіше виникають як результат взаємодії людини, даних, програмного коду та інституційного середовища, а не як безпосередній прояв індивідуального волевиявлення. Це ускладнює застосування класичних категорій вини, персоналізації відповідальності та індивідуального причинного зв'язку, оскільки шкода може бути зумовлена функціонуванням системи загалом.

Формальне збереження виключно антропоцентричного підходу шляхом механічного покладення відповідальності на розробників, операторів або посадових осіб не забезпечує ані належного рівня правової визначеності, ані ефективного захисту прав людини. У таких умовах проявляється феномен розподіленої та «розмитой» відповідальності, що вимагає переосмислення традиційної доктрини без надання алгоритмам самостійної правосуб'єктності.

Обґрунтованим є висновок про необхідність трансформації антропоцентричної моделі юридичної відповідальності шляхом її доповнення системними, інституційними та ризик-орієнтованими підходами. Юридична відповідальність у сфері алгоритмічного врядування має розглядатися як багаторівнева правова конструкція, що поєднує індивідуальну відповідальність суб'єктів із механізмами організаційної, процедурної та нормативної підзвітності. Такий підхід дає змогу зберегти

людиноцентричні засади права, водночас адаптувавши їх до нових соціотехнічних реалій.

Отже, еволюція інституту юридичної відповідальності в умовах алгоритмічного врядування є об'єктивною та закономірною.

Її результатом має стати формування комплексної моделі відповідальності, здатної забезпечити верховенство права, гарантії прав людини та ефективний публічний контроль у цифрову епоху.

### Література

1. Сорокіна Н., Філатов В. Цифровізація публічного управління в Україні: теоретичний аспект. *Аспекти публічного управління*. 2025. Т. 13. № 1. С. 77–81. DOI: <https://doi.org/10.15421/152509>
2. Hildebrandt M. *Law for Computer Scientists and Other Folk*. Oxford : Oxford University Press, 2020. 280 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198860877.001.0001>
3. Themistoklis T. The Legal anthropocentrism at crossroads: International legal principles ahead of transhumanism and post-anthropocentrism. *European Journal of Law and Technology*, 2025. Vol. 16 № 1. URL: <https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/1087/1105> (дата звернення: 23.02.2026).
4. Pollock N., Williams R. *Software and Organisations: The Biography of the Enterprise-Wide System or How SAP Conquered the World*. Routledge. London. Economics, Finance, Business & Industry, Social Sciences. 2008. P. 320. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203891940>
5. European Commission. Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). COM(2021) 206 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>
6. Костенко О. Чи готове право надати «мислячому» ШІ юридичний статус, співмірний із людським. *Дзеркало тижня*. 2026. 14 лютого. URL: <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/chi-hotove-pravo-nadati-misljachomu-shi-juridichnij-status-spivmirnij-iz-ljudskim.html>
7. European Commission. *Ethics Guidelines for Trustworthy AI*. 2019. <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
8. Таран О. В., Гавловський В. Д. Правове регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі та Україні: основні підходи та права людини. *Інформація і право*. 2024. № 1(48). URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/300706> (дата звернення: 28.12.2025).

### References

1. Sorokina, N., & Filatov, V. (2025). Tsyfrovizatsiia publichnoho upravlinnia v Ukraini: teoretychnyi aspekt [Digitalization of public administration in Ukraine: Theoretical aspect]. *Aspekty publichnoho upravlinnia – Public Administration Aspects*, 13(1), 77–81. <https://doi.org/10.15421/152509> [in Ukrainian].
2. Hildebrandt, M. (2020). *Law for computer scientists and other folk*. Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198860877.001.0001>
3. Themistoklis, T. (2025). The legal anthropocentrism at crossroads: International legal principles ahead of transhumanism and post-anthropocentrism. *European Journal of Law and Technology*, 16 (1). Retrieved from <https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/1087/1105>
4. Pollock, N., Williams, R. (2008). *Software and Organisations: The Biography of the Enterprise-Wide System or How SAP Conquered the World*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203891940>
5. European Commission. (2021). *Proposal for a regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)* (COM(2021) 206 final). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>
6. Kostenko, O. (2026, February 14). Chi hotove pravo nadaty «misliachomu» ShI yurydychnyi status, spivmirnyi iz ljudskym [Is the law ready to grant “thinking” AI a legal status equivalent to a human’s]. *Dzerkalo Tyzhnia*. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/chi-hotove-pravo-nadati-misljachomu-shi-juridichnij-status-spivmirnij-iz-ljudskim.html> [in Ukrainian].
7. European Commission. (2019). *Ethics guidelines for trustworthy AI*. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
8. Taran, O.V., & Havlovskiy, V.D. (2024). Pravove rehuliuвання shtuchnoho intelektu v Yevropeiskomu Soiuzi ta Ukraini: osnovni pidkhody ta prava liudyny [Legal regulation of artificial intelligence in the European Union and Ukraine: Basic approaches and human rights]. *Informatsiia i pravo – Information and Law*, 1(48). Retrieved from <http://il.ippi.org.ua/article/view/300706> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 29.12.2025  
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.02.2026  
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.04.2026